

OCAK 2010

ÜLKE ÖZETİ

TÜRKİYE

Hükümetin Türkiye Kürtlerinin insan haklarının güvence altına alınacağına dair 2009'un yazında kamuoyuna, Kasım'da da Meclis'te dile getirdiği taahhütü, uzun süredir durmuş olan reform sürecinin yeniden başlayabileceği ihtimaline dair en umut verici işaretti. Türkiye'deki farklı etnik ve dini grupların azınlık haklarının tanınmasına yönelik planın hayata geçmesi geçmişin asimilasyoncu ve baskıcı politikalarından kökten vazgeçilmesi anlamına gelecek ve tüm gruplar için haklarda iyileşmeye olanak sağlayacaktı.

Demokratik açılımların önündeki engeller açıktır. Yürürlükteki anayasanın birçok maddesi insan hakları ve temel özgürlükleri kısıtlamaktadır ve bu nedenle öncelikli hedef yeni bir anayasa olmalıdır. Aralık ayında Anayasa Mahkemesi'nin bölücü faaliyetler gerekçesiyle Demokratik Toplum Partisi'ni kapatma kararı, Türkiye'de Kürt sorununun çözümünü konusunda geri adım anlamına gelmektedir. Kürt meselesi ve diğer tartışmalı meseleler hakkında siyasi görüşlerini ya da eleştirilerini barışçıl yollarla ifade edenlere yönelik kovuşturmalar ve cezalandırmalar sürdü. Yargıtay uluslararası insan hakları hukukuna ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarına aykırı kararlar almaya devam ederek yargının reformlar önündeki kurumsallaşmış direniş kalelerinden biri olduğunu gösterdi. Türkiye'de sivil idarenin ordu üzerinde denetim kurma çabaları devam ediyor: Haziran ayında askeri mahkemelerle ilgili yapılan yasal değişiklikle suç çeteleri oluşturmak ve darbe planlamak gibi ağır suçlarla itham edilen askeri personelin sivil mahkemelerde yargılanmasının önü açıldı.

Yılın en dikkate değer dış politika gelişmesi ise Türkiye ile Ermenistan arasında imzalanan ve iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin başlamasının ve uzun süredir kapalı olan sınırın açılmasının yolunu açan anlaşma oldu. Anlaşma hala mecliste onaylanmayı bekliyor.

İfade, Örgütlenme ve Gösteri Hakkı Özgürlüğü

Her ne kadar giderek tartışmalar daha açık ve eleştirel bir hale dönüşmüş olsa da, Türkiye'de fikirlerin hala yargılanıyor olması insan hakları korumasına önemli bir engel oluşturuyor. Gazeteciler, yazarlar, yayıncılar, akademisyenler, insan hakları savunucuları ve Kürt siyasi parti temsilcilerine yönelik kovuşturmaların bazıları mahkumiyetle sonuçlandı. Ordunun icraatlarıyla ilgili araştırmacı gazetecilik yapan gazeteci ve yazi işleri müdürleri hakkında sık sık kovuşturma yürütüldü. Gazetelere dönemsel kapatma cezaları verilmesi ve aralarında YouTube'un da bulunduğu birçok İnternet sitesinin uzun süreli kapatılması uygulamaları

devam etti. Doğan Medya Grubu vergi kaacaklığı yaptığı gerekçesiyle iki kez ağır para cezasına çarptırıldı. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) basın özgürlüğü temsilcisi, hkmete muhalefet eden bir medya grubuna verilen bu “eşi görülmemiş” para cezasının Türkiye’deki medya çoğulculuğunu ve dolayısıyla da basın özgürlüğünü tehdit ettiğine dair kaygılarını dile getirdi.

Azınlık dillerinde yayın yapmanın önündeki kısıtlar 2009’da kademeli olarak kaldırıldı. Ocak ayında, Kürtçe yayın yapan devlet televizyon kanalı TRT şeş açılırken, Kasım ayında azınlık dillerinde yayın yapmak isteyen özel kanallarla ilgili kısıtlamalar gevşetildi.

Nisan ayında Yargıtay Lambda İstanbul lezbiyen, gay, biseksüel ve transbireylerle (LGBT) dayanışma derneğinin kapatılması kararını bozdu. Ancak mahkemenin kararı, ayrımcı bir koşul içeriyordu: ‘Davalı derneğin ileride ... lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transsekselliği özendirme, teşvik ve bu cinsel yönelimlerin yaygınlaştırması yönünde faaliyetlerde bulunması durumunda ... feshinin istenebileceği kuşkusuzdur.’

Mahkemeler Kürdistan İşçi Partisi (PKK) yandaşı olduğu düşünülen göstericilere, örgütün silahlı militanlarıyla aynı muameleyi yaptı. Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun Mart 2008’de verdiği emsal kararın ardından, PKK’nın kitlesel katılım çağrısı yaptığı gösterilere katılan kişiler PKK yesi olmakla suçlanıp rgt adına suç işlemekle yargılanıyor. Bugüne dek önemli bir bölümü ocuk olan yüzlerce gösterici, bazıları şiddet içeren gösterilere katıldıkları için bu suçlamalarla ya hüküm giydi ya da hala yargılanıyor. Yargılanmakta olanların birçoğu mahkeme sürecini çok uzun süre tutuklu olarak yaşamaktadır.

Parlamentoda 21 yesi bulunan Demokratik Toplum Partisi, bölücü faaliyetler gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. Kapatma davası Kasım 2007 yılından beri görülmeyi beklemekteydi. İddianamedeki kanıtların önemli bir kısmı milletvekillerinin, belediye başkanlarının ve parti görevlilerinin şiddeti desteklemeyen veya vmeyen konuşmalarından oluşmaktadır. Kapatılan DTP’nin milletvekilleri yeni kurulmuş olan Barış ve Demokrasi Partisi’ne katılmıştır.

İnsan Hakları Savunucuları

Türkiyeli Ermeni gazeteci ve insan hakları savunucusu Hrant Dink’in 19 Ocak 2007’de öldürülmesinin üzerinden üç yıl geçmesine rağmen, cinayetin arkasındaki devlet ilişkisini ortaya çıkarmak konusunda herhangi bir gelişme olmadı. Aralarında tetikinin de bulunduğu 20 sağığın yargılanmasına İstanbul’da yapılan 10 duruşmayla devam edildi. Trabzon’da sekiz jandarma Dink cinayetiyle ilgili gelen istihbaratın ardından harekete geçmedikleri için görevi

ihmal suçuyla yargılanıyor. Dink ailesinin avukatları bu davanın İstanbul'daki ana cinayet davasıyla birleştirilmesini talep etti. Avukatlar bugüne dek yaşama hakkının ihlali, adil yargılama hakkının ihlali ve ayrımcılık yasağının ihlali şikayetleriyle dört kez Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurdu.

Kasım 2009'da Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu'na (KESK) bağlı sendikalara üye olan çoğu İzmir'den 31 kişi, PKK üyesi oldukları iddiasıyla İzmir'de yargılandı. Aleyhlerine sunulan kanıtlar, Kürtçe eğitim gibi konularla ilgili yürüttükleri çalışmalardı. Yine Kasım ayında İnsan Hakları Derneği Ankara Şubesi eski başkanı avukat Filiz Kalaycı ve derneğin cezaevi komisyonunun bir üyesi, diğer üç avukat ve tutuklularla dayanışma derneği başkanıyla birlikte PKK üyesi oldukları iddiasıyla hakim karşısına çıktı. Avukatlar tutuklu ve mahkumların cezaevi koşulları, kötü muamele ve disiplin cezalarıyla ilgili şikayetlerini belgeliyordu ve bu çalışmaları nedeniyle hedef alındıklarına dair kaygılar var. Rapor yayına hazırlanırken her iki dava da devam ediyordu.

Aralık 2009'da Demokratik Toplum Partisi ve devamı olan Barış ve Demokrasi Partisi'ne bağlı bölgenin belediye başkanlarına ve akitivistlere yönelik bir polis operasyonu sırasında, İnsan Hakları Derneği'nin Diyarbakır şubesi başkanı Muharrem Erbey de PPK ile bağı gerekçesiyle tutuklanmıştır.

Güvenlik Güçlerince Gerçekleştirilen İşkence, Kötü Muamele ve Öldürmeler

Polisin kötü muamelesi gözaltında olduğu kadar yakalama sırasında, resmi gözaltı yerlerinin dışında ve gösteriler sırasında da meydana geliyor. İddialara göre Ekim 2009'da İstanbul'da yedi polis memurunun uyguladığı şiddet nedeniyle Güney Tuna'nın bacağı kırılmış ve başından ciddi bir yara almış, ancak rutin gözaltı tıbbi muayene raporunda bunlar belirtilmemiştir. Her ne kadar bu yıl İstanbul'daki 1 Mayıs gösterilerinde göstericilere yönelik polis şiddeti ile ilgili çok daha az şikayet olmuşsa da, gösteriler sırasında polislerin icraatları hala ciddi bir kaygı sebebi olmaya devam ediyor. İddialara göre, Nisan ayında Urfa'nın Halfeti ilçesindeki izinsiz bir gösteri sırasında iki gösterici polis kurşunuyla öldü. 1 Temmuz tarihinden itibaren, kimliklerinin belli olması için, toplumsal olaylarda görev alan çevik kuvvet polis memurlarının numaralı kask giymesi zorunlu hale getirildi.

Engin Çeber'in Ekim 2008'de gözaltında öldürülmesiyle bağlantılı olarak 60 ceza infaz memuru, jandarma ve polis memurunun yargılanmasına Ocak 2009'da başlandı. Sanıklardan altısı tutuklu yargılanıyor. Çeber Metris Cezaevinde fenalaşmış ve kaldırıldığı hastanede

hayatını kaybetmişti. Otopsi raporuna göre defalarca aldığı darbeler sonucunda beyin kanaması geçirmişti.

Cezasızlık

Türkiye’de görevi kötüye kullanma ya da kötü muamele ile suçlanan güvenlik güçlerine karşı mahkemeler inanılmaz hoşgörülü davranıyor ve böylece cezasızlığa, işkence ve ölümcül güç kullanımının devam etmesine katkıda bulunuyorlar. Savcıların kapsamlı ve bağımsız soruşturma yürütmemesi ve uzun süreli geciktirmeler de bu cezasızlık ortamını besliyor.

En kaygı verici durum ise güvenlik güçlerinin ölümcül güç kullanmasına Türkiye’nin en yüksek mahkemesi olan Yargıtay’ın yaklaşımıdır. Kasım 2004’te Kızıltepe’de Uğur ve Ahmet Kaymaz’ın öldürülmesiyle bağlantılı olarak yargılanan dört polis memuruna verilen beraat kararı Haziran ayında Yargıtay’ca onaylandı. Mahkeme, baba ve 13 yaşındaki oğlunun yargısız infaz kurbanı olmuş olabileceğine dair önemli adli tıp kanıtlarını görmezden geldi. Kaymaz ailesinin avukatları Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvuracaklarını açıkladı.

İlki hala devam eden “Egenekon” davasının ikincisi, üst düzey emekli ordu ve jandarma personeli, organize suç bağlantılı kişiler, gazeteciler ve akademisyenlerin hükümeti devirmeyi planladığını iddia eden ikinci ve üçüncü iddianameye dayanılarak Temmuz 2009’da başladı. 192 sanıklı bu dava Türkiye’nin modern tarihinde darbe planlayıcılarının yargılanmasına yönelik ilk dava olma özelliğini taşıyor.

Yargısız infazlar ve “kayıplar”ın faillerini adalet önüne getirmeye yönelik en önemli girişim Eylül ayında Diyarbakır’da başladı. Bir albay, köy korucuları ve istihbarat görevlileri 1992-95 yılları arasında Cizre’de katledilen 20 kişinin öldürülmesiyle ilgili yargılanmaya başlandı.

Önemli Uluslararası Aktörler

ABD liderliğindeki Irak işgalinin ardından ABD’nin Türkiye kamuoyunda düşen itibarının geri kazanılması yönünde Başkan Barack Obama’nın Nisan ayında Türkiye’ye yaptığı ziyaret bir dönüm noktası oldu. ABD Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesine yönelik adımlarda destek verdi ve Irak’tan çekilme sürecinde de Türkiye’nin desteğine ihtiyacı var. Yedi yıldan sonra artık Türkiye’de insan haklarına saygı gösterilmesini teşvik etme yönünde rol oynamak için potansiyele sahip.

Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyelik müzakerelerinde bir ilerleme kaydedilmedi; bölünmüş Kıbrıs meselesi yüzünden yaşanan açmaz nedeniyle sekiz başlık hala dondurulmuş durumda. Türkiye’de insan haklarının geliştirilmesi konusunda AB en önemli potansiyel dış aktör

olmayı sürdürüyor ama müzakerelerdeki bu kilitleme ve bazı AB üye ülkelerinin Türkiye'nin üyeliğine açık muhalefeti AB'nin baskı gücünü zayıflattı. Avrupa Komisyonu'nun Ekim ayında yayınladığı yıllık rapor, son üç seneye göre daha olumlu bir siyasi değerlendirme içermesine rağmen insan haklarıyla ilgili birçok alanda ciddi kaygılar bulunduğu da ifade ediliyor. Raporu Ergenekon davasının önemini altı çizilerek, "Türkiye'nin demokratik kurumlarının ve hukuk düzeninin düzenli işlemesi yönündeki güveni güçlendirmek için bir fırsat" olduğunu dile getiriyor.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Thomas Hammarberg Türkiye'ye yaptığı ziyaretin ardından iki rapor yayınladı. Raporlardan biri Türkiye'nin Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler dışındaki dini ve etnik azınlıkları ısrarla tanımamasını eleştiriyor. Komiser raporda Türkiye'nin "Avrupa Konseyi insan hakları standartlarına yasalar düzeyinde ve uygulamada tam uyum içinde olarak" azınlık haklarını uygulamak için bir dizi tedbir alması için teşvik ediyor. İkinci rapor ise Türkiye'deki mülteci ve göçmenlerin durumuyla ilgili.

[Güncelleme: Dünya Raporu'nun baskıya gönderilmesinden sonra, Demokratik Toplum Partisi Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmış ve insan hakları savunucusu Muharrem Erbey, Demokratik Toplum Partili (ve devamı olan Barış ve Demokrasi Partili) seçilmiş belediye başkanları ve aktivistlere yönelik daha geniş bir operasyon kapsamında tutuklanmıştır. Bu gelişmelere, raporun Türkiye bölümünün İnternet versiyonunda yer verilirken, matbu versiyonda yer verilmemiştir.]